

Києва пред'являються вибіркові вимоги, переважно культурно-пізнавального або культурно-розважального характеру;

б) тижневі рекреаційні потреби аналогічні добовим, спрямовані на задоволення рекреаційних потреб приміських жителів, однак включають також і туристичні в'їзні потоки (туризм «вихідного дня»), що збільшує навантаження на рекреаційні об'єкти центральної частини міста;

в) сезонні потоки до м. Києва є туристичними. За статистикою, середній термін перебування туриста в Києві становить 3,5 доби і основне навантаження лягає на найбільш цінні та привабливі рекреаційні об'єкти (об'єкти Світової культурної спадщини – Софія Київська, Києво-Печерська лавра, парки на схилах Дніпра тощо).

Рекреаційне природокористування в столиці є результатом реалізації рекреаційних потреб населення міста, приміської зони, розвитку внутрішнього та в'їзного туризму. Таким чином, виконання Києвом столичної функції сповна поширюється й на рекреаційне природокористування.

**Висновок.** Рекреаційне природокористування є структурною компонентою процесу природокористування, значення якої зростає відповідно до зростання рекреаційно-туристичної діяльності. Рекреаційне природокористування у великому місті, а особливо у столичному, має свою специфіку, яка обумовлена виконанням столицею своїх функцій, що збільшує потік рекреантів і навантаження на рекреаційні об'єкти центральної частини міста. Водночас, зелена зона сельбищних територій (житлових масивів «спальних районів») зазнає деградації, з одного боку, внаслідок переексплуатації, з іншого, невпорядкованості та одноманітності рекреаційних занять, високим одномоментним навантаженням (особливо у вихідні та святкові дні). Неконтрольована забудова, ущільнення міської забудови призводить до зменшення зеленої зони і зростання рекреаційних навантажень, що, в кінцевому випадку, призводить до їх деградації.

#### Джерела та література

1. Любіцева О.О. Потенціал рекреаційний /Екологічна енциклопедія. – Т.3.–К., 2008. – С.129–130.
2. Програма розвитку зеленої зони м. Києва до 2010 року та концепції формування зелених насаджень в центральній частині міста/Рішення Київської міської Ради від 19 липня 2005 року N 806/3381;
3. Яковенко И.М. Рекреационное природопользование: методология и методика исследований. – Симферополь, «Таврия», 2003. – 335с.

#### Маленков Р.О.

### ТУРИСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНА СКЛАДОВА КАДАСТРУ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Природно-заповідний фонд України включає в себе ряд територій та об'єктів, які мають подвійну задачу – заповідання природи та рекреацію – національні природні парки (НПП) та регіональні ландшафтні парки (РЛП). Це природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. Основними їх завданнями є: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів; створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреації; сприяння екологічній освітньо-виховній роботі. Але рекреаційно-туристичний потенціал цих об'єктів використовується дуже неефективно. Серед значної кількості природоохоронних рекреаційних установ лише одиниці виконують нормально свої функції. Не будемо перераховувати усі причини такої ситуації, назвемо лише одну з них – катастрофічний дефіцит інформації для громадян України та її гостей. Та незначна кількість інформації про НПП та РЛП, що є в мережі Інтернет, а це найбільше і найстабільніше джерело інформації, ні в якій мірі не задовольняє попит серед населення. Одним із варіантів вирішення проблеми дефіциту інформації може стати інтерактивна кадастрова система.

Територія Автономної Республіки Крим є одним із головних туристсько-рекреаційних регіонів України, але й вона використовується дуже неефективно. Крім того використання рекреаційного потенціалу Криму має виключно сезонний характер. Головним рекреаційним ресурсом туристи вважають море, тому основний їх наплив припадає на теплий період року. Але Крим має усе необхідне для полісезонної рекреації: величезну кількість об'єктів історико-культурної спадщини та фантастичну природу. Але рекреаційний потенціал природно-заповідного фонду використовується не належним чином. Головна причина такої ситуації – знову ж дефіцит інформації. А головним джерелом подібної інформації може (і повинен) стати кадастр об'єктів та територій природно-заповідного фонду, зокрема, його туристсько-рекреаційна складова.

Метою цієї статті є аналіз можливостей доповнення кадастру територій та об'єктів ПЗФ інформацією про їхні рекреаційно-туристичні ресурси з можливістю майбутнього використання цієї інформації в інтерактивному кадастрі.

Кадастр територій та об'єктів ПЗФ є системою необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів, що входять до складу природно-заповідного

фонду. Нині, поряд із створенням та розвитком мережі об'єктів ПЗФ, організація ведення кадастру є одним з пріоритетних напрямків діяльності природоохоронних установ. Але впроваджується в життя вона дуже повільно. Серед причин такої ситуації проблема створення автоматизованої системи кадастру, яка в ідеальному варіанті повинна бути інтерактивною, адже із розвитком технологій роботи з інформацією інтерактивність системи стала б найкращим варіантом вирішення проблеми оперативного та достовірного надходження інформації до єдиного центру, зокрема через мережу Інтернет.

Задачу ведення кадастру повинен вирішити спеціальний урядовий орган – Державна служба заповідної справи (ДСЗС). Але ця установа, поки що, не має можливостей збирати достовірну документацію про території та об'єкти ПЗФ, тому що більшість цих територій та об'єктів їй не підпорядковується, а на установи, яким підпорядковуються об'єкти ПЗФ таких функцій не покладено.

Отже постає основна проблема – створення єдиної системи збору документації про характеристики територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Ця система повинна бути автоматизованою, адже серед її основних функцій є оперативна робота з інформацією. Але створення автоматизованої кадастрової системи породжує нову проблему – оперативного реагування на зміни характеристик об'єктів, адже ці характеристики в переважній більшості стосуються компонентів природи, а природі властива динамічність та мінливість. За логікою сучасного стану науки та технологій автоматизована система кадастру територій та об'єктів ПЗФ повинна бути інтерактивною. Але подібна система в Україні поки що не розроблялася.

Складність розробки системи інтерактивного кадастру полягає у величезних обсягах документації територій та об'єктів ПЗФ. Зважаючи на площу, яку займають ці території та об'єкти, важко навіть уявити кількість документації потрібну для організації кадастру.

На території Автономної Республіки Крим розташовано 42 об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. Об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення у Криму займають площу в понад 100 тис.га. Серед цих об'єктів 9 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, основною задачею яких є туризм та рекреація. А ще є 18 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, які входять до складу ПЗФ, але мають місцевий статус. До складу ПЗФ також відносяться Нікітський ботанічний сад – об'єкт із величезним туристсько-рекреаційним потенціалом, Євпаторійський дендропарк та два регіональних ландшафтних парки – Каліновський та Бокальська коса. Регіональні ландшафтні парки мають місцевий статус, але це одні з провідних територій ПЗФ, до основних задач яких входить туризм та рекреація.

У 2008 році Президент України підписав указ про створення 19 нових національних природних парків – головних природоохоронних установ туристсько-рекреаційного характеру. Один з цих парків повинен бути створений на території Тарханкутського півострова. До його складу ввійдуть історико-археологічний заповідник «Калос Лімен», заповідні ландшафтні урочища «Атлеш» та «Джангуль» та інші території. Загалом загальна площа національного парку повинна перевищити 6 тисяч гектарів.

ДСЗС розробила інструкцію про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів ПЗФ України. Також цією установою було складено спеціальні форми документації, заповнення яких та введення до електронної бази даних повинно вирішити проблему організації кадастру. Ці форми дуже громіздкі, заповнювати їх важко, навіть якщо ДСЗС знайде важелі й примусить це робити фахівців установ ПЗФ. Крім того подібна форма обліку не передбачає внесення оперативних змін до документації. Отже знову все упирається у проблему створення не просто автоматизованого кадастру, як це намагаються зробити із земельним фондом, а саме інтерактивного кадастру.

Інтерактивність – це поняття, яке розкриває характер і ступінь взаємодії між об'єктами. Воно використовується в інформатиці, теорії інформації, програмуванні, системах телекомунікацій тощо. Хоча серед спеціалістів перерахованих галузей відсутнє чітке визначення значення цього терміна. Для об'єктів це стан постійного взаємозв'язку із іншими об'єктами; це залежність від різних станів інших об'єктів.

Зрозуміло, що інтерактивний кадастр, хоч і буде об'єктом досить цілісним, але одночасно це має бути система інформаційних залежностей між об'єктами. Навіть основні його блоки – графічний (карти, схеми, фотографії, рисунки) та семантичний (таблиці і тексти) повинні існувати у дуже тісній взаємодії. Крім того сама структура кадастру повинна бути побудована таким чином, щоб передбачати неминучі зміни характеристик деяких об'єктів.

Як зазначалося вище, найкращим вирішенням проблеми оперативного поновлення інформації буде мережа Інтернет. Звичайно поки що щільність Інтернету в Україні залишає бажати кращого, в деяких регіонах мережі немає взагалі. Але останнім часом досить популярним став доступ до Інтернету через мережі стільникового зв'язку із використанням компактних модемів. Тому подолати відсталість деяких регіонів у покритті мережею Інтернет можливість є. Для інтерактивного кадастру потрібен спеціальний веб-ресурс. Цей ресурс має функціонувати як портал інформації про об'єкти ПЗФ й повинен містити, крім інших, блок інформації про туристично-рекреаційні ресурси НПП та РЛП – головних резерватів для цих ресурсів.

У картці первинного обліку територій та об'єктів, яку містить інструкція розроблена ДСЗС є розділ «Рекреаційна цінність об'єкта ПЗФ». Цей розділ заповнюється для природоохоронних рекреаційних установ (НПП та РЛП), а також об'єктів ПЗФ інших категорій, на яких здійснюється або може здійснюватись рекреаційна діяльність. В розділі подаються статистичні дані про об'єкти, а також короткі їх описи та характеристики.

У цьому розділі подається інформація про ландшафтні рекреаційні та бальнеологічні ресурси території; зазначаються площі ландшафтних рекреаційних ресурсів, зон регульованої та стаціонарної рекреації, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму; зазначаються площі пляжів, розташованих

у межах об'єкта ПЗФ, які можуть використовуватись у рекреаційних цілях. Також розділ містить інформацію про запаси мінеральних вод, мінеральних грязей та мулу; кількість спелеологічних об'єктів, що використовуються або можуть використовуватись у рекреаційних цілях; кількість місць у стаціонарних рекреаційних об'єктах (санаторіях, будинках відпочинку тощо); кількість відвідувачів об'єкта ПЗФ за календарний рік. В останньому пункті розділу міститься інформація про кількість туристичних маршрутів, що функціонують на території об'єкта.

Інформації про туристично-рекреаційну цінність об'єкта, яка подається у відповідному розділі Державного кадастру територій та об'єктів ПЗФ недостатньо для висвітлення повноцінної картини туристично-рекреаційної привабливості об'єкта. Виходячи із інформації поданої у розділі неможливо визначити якість рекреації, яку може запропонувати об'єкт, адже залишається практично невідомою та частина, що стосується інфраструктурних ресурсів (крім кількості місць у санаторіях, будинках відпочинку і т.д. більше ніякі показники не стосуються інфраструктури об'єкту). Дуже мало у розділі інформації, що стосується туристичних маршрутів – вказується лише їх кількість, але немає жодної якісної характеристики, не вказані категорії маршрутів та ймовірна тривалість їх проходження.

Розділ не містить інформації про історико-культурні пам'ятки, що розташовані на території об'єкту – пам'ятки історії, архітектури, монументального мистецтва. Це вагома частина інформації про туристично-рекреаційні ресурси об'єкту, тому, на нашу думку, вона також є необхідною для природоохоронних рекреаційних установ ПЗФ та об'єктів, на яких дозволено рекреаційну діяльність. В цьому блоці інформації потрібно подати дані про наявність об'єктів, їхній стан, подати коротку характеристику об'єкта та його фотозображення.

Суттєвим недоліком розділу є відсутність планового картографічного матеріалу.

Отже розділ потребує суттєвих доповнень. По-перше, доповнити потрібно ту частину, що стосується туристично-рекреаційної інфраструктури: вказати крім кількості місць у стаціонарних рекреаційних об'єктах, їхню якість та цінову категорію (бажано проілюструвати інформацію щодо санаторіїв і будинків відпочинку світлинами, на яких зображено кімнати номерів, їдальні). Також необхідно зазначити наявність допоміжних рекреаційних будівель (спа-салонів, саун, басейнів, спортивних залів тощо), розважальних закладів та можливих розваг на території об'єкту ПЗФ (звичайно лише у зонах, де розваги дозволені). Крім того необхідно подати інформацію про наявність автомобільних шляхів та їхню якість, адже це також має велике значення для туристів, як і наявність парковки, що охороняється.

На нашу думку, у розділі «Рекреаційна цінність об'єкта ПЗФ» обов'язково повинна бути інформація про естетичну оцінку його ландшафтів, яка може бути дуже важливою для туристів та відпочивальників. Ця інформація повинна супроводжуватись фотозображеннями різних видів (типів) ландшафтів, які мають рекреаційну цінність.

Інформація розділу щодо туристичних маршрутів повинна бути доповнена детальними описами маршрутів. Необхідно акцентувати увагу на об'єкти маршруту та їх особливості (природні, історико-культурні пам'ятки що лежать на маршруті, оглядові майданчики тощо).

Кадастрова система вважається повноцінною, якщо вона має дві взаємопов'язані складові частини – семантичну (текстову) і графічну. Відповідно розділ «Рекреаційна цінність об'єкта ПЗФ» не буде повнофункціональним розділом кадастрової системи, якщо він не буде супроводжуватись картографічними матеріалами. Ці картографічні матеріали мають супроводжувати інформацію про туристично-рекреаційні об'єкти установи ПЗФ. Зокрема на картосхемах потрібно відобразити розташування природних та історико-культурних пам'яток, функціональних зон, ландшафтів та ін. Особливу увагу потрібно приділити картосхемам туристичних маршрутів. Відповідно ці картосхеми повинні мати масштаб крупніший ніж решта картосхем, складених для розділу.

На перший погляд реалізувати запропоновану програму доповнень до розділу кадастрової системи «Рекреаційна цінність об'єкта ПЗФ» досить складно. Особливо це стосується організації структури розділу. Але реалізація доповнень значно спрощується якщо кадастрова система є інтерактивною. Головна перевага саме інтерактивної кадастрової системи в тому, що вона може містити «приховану» інформацію – інформацію, що ховається за гіперпосиланнями. При натисканні (кличку) на відповідне гіперпосилання відкривається сторінка з інформацією. Ця інформація може бути як текстового, так і графічного характеру. Наприклад, викладати повні описи об'єктів рекреації на головну сторінку незручно і недоцільно, але дуже зручно користуватися ними, коли є можливість відкрити їх через гіперпосилання. Те ж саме стосується фотографій, які не потрібно викладати на головну сторінку розділу, щоб не відволікати ними увагу від основної інформації.

Головна сторінка розділу повинна містити гіперпосилання на картосхеми, але і картосхеми також необхідно забезпечити гіперпосиланнями на сторінки із описами об'єктів зображених на картосхемах.

Розділ «Рекреаційна цінність об'єкта ПЗФ» у випадку доповнень перетвориться із частинки кадастру територій та об'єктів ПЗФ на повноцінний розділ, що містить вичерпну інформацію про рекреаційну цінність та можливості об'єкта, а також про його туристичну привабливість. Подальші, більш детальні дослідження даного питання, дозволять розробити оптимальну структуру розділу для використання його в інтерактивній інформаційній системі кадастру територій та об'єктів ПЗФ України.

В статті нами було розглянуто деякі особливості організації ведення кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, зокрема блок інформації щодо рекреаційно-туристичних ресурсів. Було проаналізовано можливості доповнення кадастру вичерпною інформацією про рекреаційно-

туристичний потенціал об'єктів ПЗФ для того, щоб використати цей інформаційний блок при створенні інтерактивного кадастру. Судячи із вищевикладеного матеріалу ясно, що організація такого кадастру є дуже непросту справу й без зрушень на найвищому рівні вона просто неможлива. Але зважаючи на план розвитку ПЗФ та на заплановане суттєве збільшення кількості національних природних парків (планують створити 19 нових НПП) такі зрушення необхідні.

Також у статті висвітлено статистичну інформацію, яка стосується територій та об'єктів природно-заповідного фонду розташованих в межах Автономної Республіки Крим, зокрема установ, що мають туристсько-рекреаційний потенціал та завдання, стосовно проведення та розвитку туризму та рекреації.

**Молодецкий А.Э., Васильева Л.Д., Царук Л.О.** **УДК 911.3:338.486**  
**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ  
РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНСКОГО  
ПРИЧЕРНОМОРЬЯ**

Современная Украина выбрала европейский вектор дальнейшего развития, обусловленный ее географическим положением и ментальностью населения. Однако главным препятствием на пути сближения с Европейским Союзом являются крайне низкие показатели макроэкономического развития и социальные стандарты, почти в 20 раз более низкие, чем западноевропейские. Одним из направлений повышения интеграционных связей с европейскими государствами, с одной стороны, и привлечения инвестиционных ресурсов, с другой, является ускоренное развитие рекреационно-туристического комплекса, позволяющего при сравнительно невысоких инвестиционных затратах создать значительное число рабочих мест и повысить сервисный уровень малого бизнеса, работающего в этой и смежных сферах.

Из-за кризисного состояния бюджетов всех уровней рассчитывать на существенные государственные, региональные или местные инвестиционные программы в настоящее время не приходится, поэтому все финансовые ресурсы следует искать, как правило, в более благополучных странах.

Материалы, методы и результаты исследования.

В настоящее время рекреационно-туристический комплекс Украины в организационно-управленческом плане разделен между министерствами здравоохранения (для лечебной и частично оздоровительной рекреационной деятельности) и культуры и туризма (для туристических организаций, фирм, части музеев и т. п.), а также менее значительными управленческими звеньями (природоохранные территории – в ведении Министерства экологии и природных ресурсов, а также Национальной академии наук, местных органов власти и т. д.). Такое положение не способствует созданию единой структуры рекреационно-туристического комплекса и заметно снижает его привлекательность для иностранных инвесторов, как на общегосударственном, так и на региональном уровне. В геополитическом плане курортно-рекреационные и туристические объекты Украины также уступают своим конкурентам в центральной и юго-восточной Европе из-за своего периферийного положения и негативно оцениваемого советского прошлого.

В качестве территориальной рекреационно-туристической системы (ТРТС) Украинское Причерноморье, состоящее из части приморских территорий Одесской, Николаевской, Херсонской областей, Автономной республики Крым и городской административной единицы – Севастополя, является одним из наиболее развитых и аттрактивных в данном функциональном отношении регионов страны. Протяженность береговой линии с пляжами составляет здесь 1640 км, из которых более 500 км пригодны и используются для рекреационной деятельности [1]. Здесь расположена развитая санаторная сеть, разветвленная туристическая инфраструктура, ресурсы морского побережья, черноморских лиманов, лесных горных и речных дельтовых угодий и многое другое. Тем не менее, меньшая продолжительность комфортного сезона в сравнении со средиземноморскими рекреационными системами заметно меньшая насыщенность памятниками истории и культуры существенно снижают привлекательность этих ТРТС в сравнении с подобными системами европейского и части азиатского побережья Средиземного моря. Политические демарши отдельных маргинальных группировок, как правило, приуроченные к курортному сезону, в этом регионе существенно вредят стабилизации туристических потоков и снижают интерес потенциальных инвесторов к курортному и туристическому хозяйству региона. В целом под действием названных факторов отечественные причерноморские ТРТС находятся в рейтингах курортов на более низких позициях, чем аналогичные объекты черноморских ТРТС Болгарии и Румынии.

Лечебное и оздоровительное направление ТРТС Украинского Причерноморья является ведущим в настоящее время и останется таким в среднесрочной перспективе. Курорты здесь стали зарождаться еще в 1820–30-е годы благодаря открытию лечебных свойств минеральных грязей черноморских лиманов и соленых озер. Главные из этих курортов получили европейскую известность – это Куяльницкий курорт вблизи Одессы, Евпатория, Саки, Феодосия и ряд других курортов и местностей с месторождениями минеральных лечебных грязей. Характерны исторические особенности развития таких курортов. Так курорт на Куяльницком лимане вблизи Одессы был создан в 1833 г. усилиями военного врага Э. С. Андреевского для лечения раненых в ходе очередной русско-турецкой войны. Трудом другого известного медика – Н. И. Пирогова ("Начала военно-полевой хирургии") после Восточной (Крымской) войны в 1850–е годы свойства лиманной грязи отечественного побережья Черного моря стали широко известны в европейских медицинских кругах. Это дало возможность Т. Бильроту и другим представителям ведущей во второй половине XIX века австрийской хирургической школы рекомендовать молодые курорты Причерноморья не только для лечения гнойных ран и военных травм, но и других травматических